

Ваня Василева

ШУ „Еп. К. Преславски“
Катедра „География и туризъм“
ул. „Университетска“ №115,
9700 Шумен
e-mail: viva7@mail.bg

В. Василева е магистър по специалността География и биология (2002). От 2002 г. преподава География и икономика в ПМГ „Н. Попович“, гр. Шумен. От 2004 до 2006 г. е редовен докторант по география на рекреацията и туризма към ШУ „Еп. К. Преславски“. През учебната 2005/2006 г. е хоноруван асистент в ШУ по дисциплината „Социално-икономическа география на България“. Има изследвания и публикации в областта на алтернативния туризъм в регион Източна Стара планина и Източен Предбалкан.

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА АЛТЕРНАТИВНИЯ ТУРИЗЪМ В ОБЩИНА ДЪЛГОПОЛ

Увод

Туризмът се определя като приоритетен отрасъл за стопанството на нашата страна. Изследванията обаче доказват, че големият потенциал на България в това отношение все още не е използван пълноценно. Поради преобладаването на морския туризъм в българския туристически продукт се наблюдава силно изразена териториална неравномерност, както и силно изразена сезонност. Световните тенденции сочат все по-силно нарастващо значение на т.нар. **алтернативен туризъм** (АТ), който се отличава с редица предимства. Амбицията на България е до 2013 г. формите на туризъм, различни от морския, които сега са едва 25 %, да достигнат 42 % от приходите от туризъм на страната. Очаква се постепенно засилване на предпочитанията към специфичните форми на туризъм. (*Стратегия за перспективно и устойчиво развитие на българския туризъм 2007–2013 г.*). Надеждите са чрез АТ да се преодолеят някои от класическите недостатъци на масовия туризъм, които се наблюдават у нас. Очаква се това да допринесе за подобряване на териториалната структура, понижаване влиянието на сезонния фактор, усвояване на туристическия потенциал и във вътрешността на страната.

„Алтернативните форми на туризъм обединяват туристически пакети или отделни туристически услуги, които се определят като алтернатива на масовия туристически продукт по начин на предлагане, протичане и ангажиране на човешки ресурси“ (БААТ). Мотивите на практикуващите

го туристи са особено разнообразни, което определя и съществуването на широка гама продукти на алтернативния туризъм. Най-общо това са всички видове туризъм, различни от масовия летен морски и зимен ски-туризъм. Като такива могат да се посочат: *селски, екологичен, лечебен, спортен, ловен, познавателен, културен, религиозен, винен туризъм* и др. Тези форми притежават редица разновидности. Те са тясно свързани и често се преплитат.

Фактът, че на алтернативния туризъм се обръща голямо внимание, не е случаен. Това се основава на неговите предимства:

- сравнително равномерно териториално разпределение;
- сравнително слабо изразена сезонност;
- използване на широка гама разнообразни туристически ресурси;
- предлагане на разнообразни туристически продукти;
- положително отношение на туристите към местната общност, като уважават нейната самобитност и се стремят да я запазят;
- стремеж към запазване на естествената природна среда;
- съгласуваност с принципите за устойчиво развитие;
- реализираните приходи остават за местната общност.

Във връзка с тези особености алтернативният туризъм се оказва особено подходящ за територии като община Дългопол.

Обща характеристика на община Дългопол. Природни туристически ресурси.

Община Дългопол е разположена в югозападната част на Варненска област. Граничи с общините Провадия и Долни Чифлик — съответно на север и изток, с община Руен на юг (Бургаска област), а на запад достига до община Смядово (Шуменска област). В тези граници площта на общината е 440,9 км². Територията на община Дългопол е гранична, свързваща северна и южна България посредством Айтоския проход (сред малкото старопланински проходи в тази част на страната, поддържани в добро състояние), както и посредством жп линията Варна – Комунари – Карнобат. Това разположение обуславя преминаването на транзитни туристопотоци не само между Северна и Южна България, но и от близко разположеното Черноморие (около 70 км) към вътрешността на страната, и обратно.

Територията на община Дългопол съчетава разнообразни ландшафти. Включва Роякското плато на север (част от Дунавската равнина), както и части от Върбишка и Камчийска планина на юг (части от Източна Стара планина). Граничното положение между различни природногеографски области обуславя формирането на уникални природни комплекси, особено подходящи за развитието на *екотуризм*, както и на различни форми на *природопознавателния туризъм*.

Климатът е умереноконтинентален, което обуславя проявяващата се сезонност. Изразен превес има летният туристически сезон.

Общината е богата на води. През територията й протичат реките Голяма и Луда Камчия и Елешница (десен приток на Камчия). Тук се намира и един от най-големите язовири у нас – „Цонево“ (дължина 28 км), както и яз. „Елешница“. Язовир „Цонево“ отдавна се използва за нуждите на *рекреацията*, както и за спортен риболов, а се предвижда и практикуването на разнообразни *водни спортове*.

Горските масиви заемат половината от територията на общината и са изключително подходящи за развитие на *екотуризм*. Най-характерни дървесни представители са дъбът габърът и букът. Горите се обитават от благородни елени, сърни, диви свине, зайци, вълци, чакали, лисици, белки, белочели и сиви гъски, зеленоглави патици и др., които са подходящи ловни обекти. Срещат се и редица редки и застрашени представители на птиците като египетски лешояд, скален орел, белоопашат мишелов и др., които предполагат развитие на *birdwatching (орнитоложки туризъм)*. В язовирите обект на *спортен риболов* са шаранът, толстолобът, речният кефал, бялата мряна, костурът, червеноперката, сомът и др.

За съхраняването на тази уникална природа на територията на общината са обявени редица *защитени обекти*:

— ЗМ „Тулумова пещера“ се намира на връх Арковна и се обитава от прилепи;

— ЗМ „Преграда“ съхранява вековни дървета и се простира на площ от 4 ха;

— ПЗ „Куза скока“ е водопад в землището на с. Лопушна;

— I C „Nei e ae?“ a cai eeu aci i a n. Aaaaeo nuo?ai yaa ni anai e ai ?e i o aaau?, oa?, aeaai, eci ?ai aoe;

— I C, ?cai eoaeeae“ i ?aapaaeyaa oi eaei eaeae i e i a?acaaai ey a aeeci no ai yc. „Oi i aai “ i a?ao naeaa Ari a?ooi ai e Aia?ii e?, e ei ai ei u 8 oa;

— I i aau?ai ?aca?aaoo „Au?ai a ai e“ i i acaa 71 oa auai ae ai ?e a cai eeu aci i a n. Ari a?ooi ai ;

— I i aau?ai ?aca?aaoo „Eaeo aca“ i i acaa aaei ai e ni anai e ai ?e i o aua, oa?, aeaai, eeci ?ai aoe i ai ei u i o 47 oa a cai eeu aci i a n. I i eyoea

I ?ac 2004 a nai ayaa i e i u aaaa cau eci e ca?eci - ?ee:

— „Ei cy ?aea“ e?ae n. Ari a?ooi ai ;

— „Neaeai i ai aoe?“ e?ae n. ? ye.

Антропогенни туристически ресурси

Община Дългопол се отличава не само със забележителна природа, но и с богато **културно-историческо наследство**. На територията на общината са открити няколко праисторически селищни могили и некрополи, десетки антични и средновековни селища и крепости.

Край с. Аспарухово са разкрити останки от селище от новокаменната епоха (6000-5000 г. пр. Хр.). Намерени са керамични съдове, оръдия на труда, глинени идоли, които свидетелстват за високо развита култура. Разкрити са също и две селища от желязната епоха (1200 г. пр. Хр.). От елинската епоха са останали бронзови предмети, статуетки, златни украшения и множество монети. От римската епоха датират некропол и голямо селище, в които са намерени множество съдове, украшения, оръжия, както и различни сечива. Край село Аспарухово са открити и останките от средновековния манастир „Св. Атанас“.

Край с. Сава е открита уникална праисторическа могила с останки от около десет жилища, тип полуземлянки от халколита (меднокаменната епоха — 5000–4000 г. пр. Хр.). Интерес представляват керамиката, идолите и украшенията от седеф.

Селищни могили са разкрити и при селата Цонево и Голямо Делчево. Останки от крепости могат да се видят край селата Арковна, Комунари и Аспарухово.

Край с. Рояк в северната периферия на общината са открити тракийски култов център и средновековен скален манастир в скалите на Роякското плато. Предвижда се провеждането на археологически проучвания, както и проучване на възможностите за изграждане на необходимата инфраструктура за развитието на *културно-познавателен туризъм*.

Най-задълбочено са проучени археологическите обекти край с. Арковна. Разкрити се келтска крепост и селище от III в. пр. Хр. От 2003 г. са подновени системните археологически проучвания, благодарение на които са разкрити зидове, помещения и различни предмети, за които се смята, че са внесени от древна Гърция. Открити са също предримски, римски и късноантични могилни некрополи (по информация предоставена от община Дългопол).

Намерените при разкопките предмети се съхраняват в **Историческия музей** в гр. Дългопол. Музеят е създаден през 1948 г. от местния учител Димитър Златарски. Експозицията е разположена на два етажа: I етаж – Археология, II етаж – Етнография. В археологическия отдел са обхванати всички епохи от Палеолита до късното Средновековие. Въпреки ценната си колекция музеят се посещава едва от около 1000 души годишно.

От религиозните обекти интерес представлява реконструираната възрожденска църква от 1857 г. с добре запазени икони от XIX в. в с. Аспарухово.

Алтернативният туризъм в община Дългопол

В развитието на туризма има традиции в с. **Аспарухово**. То се намира на брега на язовир „Цонево“, който го прави до голяма степен уникално и привлекателно. В близост до селото се намира и ПЗ „Чудните скали“, а в югоизточна посока са природните скални феномени „Костенурката“ и „Свинската глава“, които са подходящи като маршрути за *пешеходен туризъм* и за създаване на *екопътеки*.

Смята се, че с. Аспарухово (Овчага) е едно от найстарите села в България. Поради изграждането на язовира, след 1965 г. селото е преместено и застроено на по-голяма височина, като старото килийно училище и каменната църква от 1857 г. са пренесени. Днес селото има население от около 1000 души с тенденция на застаряване и трайно намаляване. Въпреки това Аспарухово е едно от селата в района с най-многобройно население.

Селото привлича туристи отдавна. Изградена е подходяща материална база, включваща няколко почивни станции, собственост на различни институции, а също и частни. Най-голямата от тях разполага с около 100 легла. Почивните бази на „Далекосъобщения“ и „Електроснабдяване“ разполагат с по около 25 легла. Още две частни бази предлагат съответно

20 и 17 легла.

В Аспарухово се развива и **селски туризъм**, но неговото бъдеще все още е неясно. В селото от 1974 г. съществува етнографски комплекс, който включва 4 автентични за района камчийски къщи, старата църква и килийното училище. Именно чрез него Аспарухово сравнително отдавна си е изградило имидж като дестинация за селски туризъм. След 2003 г. обаче той не функционира. Даден е под аренда на варненската фирма „Екотуринвест“, която закупува земи и планира да развива и селски туризъм.

В момента селски туризъм се развива в три стари къщи с общ собственик, които са възстановени за нуждите на туризма. Всяка от тях е с различно предназначение – къща за дегустации, къща с етнографска сбирка и къща за изнасяне на фолклорна програма. Демонстрират се занаятите тъкачество и грънчарство. Предлагат се и разходки с каруци. През юни 2005 г. обаче пожар унищожава къщата с етнографската сбирка.

През 2004 г. е спечелен проект за възстановяване на традиционния занаят грънчарство в с. Аспарухово. От 2006 г. функционира и т. нар. Къща на билките, където туристите се запознават с основите на билкарството, както и на домашното приготвяне на сладка.

Освен със споменатите форми туризмът в Аспарухово може да се разшири чрез екомаршрути, фотосафари, ловен туризъм в близката дивечовъдна станция „Шерба“, спортен риболов, разнообразни водни спортове (гребане, яхтинг, и т.н.), които са специфични за района и биха му дали конкурентни предимства. Много от тях вече се практикуват.

Освен споменатата **настанителна база**, на територията на общината е и хотел „Чудните скали“. Той се намира в едноименната местност при надморска височина 85 м. Представлява масивна триетажна сграда, изцяло обновена през 2004 г. и превърната от хижа (79 места) в хотел (40 места). Основно преимущество е близостта до яз. „Цонево“ и до едноименния скален феномен, както и до Айтоския проход. Въпреки това, хотелът не разчита на крайпътното обслужване. Привлекателен е за практикуващите екотуризм и водни спортове в региона. На този етап основните посетители са от градовете Варна и Бургас. Очаква се в бъдеще да бъдат привлечени още туристи от Черноморието, както и от вътрешността на страната.

Интересен и важен туристически обект е **екопарк „Водениците“** в близост до с. Сладка вода. Той е открит през 2004 г. и обхваща площ от 450 дка гори с 3 потока (притоци на р. Голяма Камчия), отвесни скални венци с височина до 30 м (част от Роякското плато) с 15 карстови пещери и множество големи скални ниши. Гората е смесена и е съставена от дъб, бук,

орех, ясен, габър. Особено интересни и ценни са птиците, чието разнообразие е голямо. Тук гнездят и редица редки и застрашени видове като скален орел, египетски лешояд, белоопашат мишелов, жалобен синигер и др. Открити са каменно светилище и останки от келтски селище от III в. пр. Хр. За развитието на туризма се реализира проект със съдействието на МОСВ и сдружение „Цар Симеон I“. В процес на възстановяване са две воденици. Изградени са 4 бивака със заслони, огнища, маси, пейки, каменни чешми, мостчета и люлки, както и 2 наблюдателни кули. Поставени са необходимите указателни и информационни табели, поддържат се специални хранилки и гнездилици за птиците. Вече традиционно се организират *еколагери за деца*. Екопаркът е изключително подходящ за *екотуризъм*, за *орнитоложки туризъм*, както и за разнообразни други форми на *природо-познавателния туризъм*.

За развитие на екотуризма през 2004 г. общината кандидатства по програмата ФАР с проект „Чудните скали“ на стойност 500 000 лв. Целта на проекта е да се обособят екопътеки в района на ПЗ „Чудните скали“ с необходимите съоръжения и информационни материали. Проектът обаче не е одобрен.

През 2004 г. със съдействието на Туристическо дружество „Черноморски простори“ е маркиран *пешеходен туристически маршрут* от гр. Дългопол до с. Комунари.

Съществуват добри предпоставки и за развитието на **спортен туризъм**. Като приоритети в общинския план за развитие на община Дългопол са залегнали :

- стимулиране на спортния риболов;
- развитие на водните спортове, преди всичко ветроходство и гребане;
- създаване на водно-спасителна, предупредителна и надзорна служба;
- създаване на лятно училище по водни спортове и лодкостроителство за смислено прекарване на ваканциите както на местните деца и младежи, така и на туристите“ (Общински план за развитие на община Дългопол 2005-2013 г.)“.

Тези задачи са свързани със стремежа за оползотворяване на голямото количество водни ресурси в общината, като се разчита спортният туризъм да обогати вече съществуващия и добре развит рекреативен туризъм край яз. „Цонево“. Тъй като язовирът вече не се използва за водоснабдяване, няма пречки

за практикуването на разнообразни водни спортове. Именно те могат да са в основата на един специфичен за общината туристически продукт.

От значение е не само наличието на разнообразни природни и културно-исторически дадености в общината, но и осъзнатата потребност и стремеж към развитието на разнообразни видове алтернативен туризъм. Вече са направени първите крачки в редица направления, но предстоят още редица дейности, които са заложени в общинския план за развитие.

Литература

- Алексиева, Й., Ст. Стамов. Специализирани видове туризъм, I част. — Изд. „КОТА“, Пловдив, 2003.
- Алексиева, Й., Ст. Стамов. Специализирани видове туризъм, II част: Селски туризъм. — Изд. „КОТА“, Пловдив, 2005.
- Койнов, К., Т. Каменова, Р. Казакова, Л. Лазаров. Община Дългопол, 2004.
- Копралев, Ил. Райони за планиране, области и общини в България. — ИК „П. Берон“, С., 2004.
- Общински план за развитие на община Дългопол (2005 – 2013 г.).
- Отчет за едногодишната работа на кметски екип – община Дългопол, 2004.
- Това е България. — ИК „ЕВРОБУЛ-999“, С., 2005.
- www.bulgaria.domino.bg

Potential for development of alternative tourism in the municipality of Dalgopol

Vanya Vasileva

„Bishop Konstantin Preslavski“ University of Shumen

Summary

It is a well known fact that tourism is one of the most promising sectors of economy in Bulgaria. But its development predominantly on the seashore of the Black Sea and in limited inland locations has proven its irrational nature: great areas of the country appear unable to realize their potential. Due to this reason we often discuss alternative tourism nowadays, which offers some opportunity for development of territories lagging behind tourist destinations. One such territory is the municipality of Dalgopol. This report reviews its specific features from geographic point of view. It also outlines the region's main advantages and potential for alternative tourism.